

ДЕМОКРАТИЧНЕ ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Третяк Ольга Петрівна

доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Інституту післядипломної освіти
Київського Університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

***Анотація:** Розповідається про створення середовища для виховання в учнів початкової школи громадянських та соціальних компетентностей, які пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя.*

***Ключові слова:** учень, громадянська освіта, патріот, патріотизм, виховання, компетентності, розвиток, цінності, життя.*

Через війну, яку розв'язала і веде російська федерація проти України, виникла нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

У сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз, і водночас, великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд із забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське та євроатлантичне співтовариство, є визначення нової стратегії виховання як багатокomпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави.

Реформа НУШ приділяє велику увагу проблемі виховання в дітях громадянських та соціальних компетентностей, які пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя. Якою ж має бути громадянська освіта?

Відповідь на це запитання знаходимо у вимогах Стандарту до громадянської та історичної освітньої галузі, де її метою визначено «...розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, ... формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції».

Проблема формування громадянської самосвідомості, починаючи з молодшого шкільного віку, має свою актуальність, так як саме молодший шкільний вік – це найбільш сприятливий період для формування первинних цивільних знань і понять, засвоєння і прийняття основних громадянських цінностей; розуміння необхідності і своєї спроможності в пізнавальному процесі.

Процес національно-патріотичного виховання дітей і молоді повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку дитини та особистісним характеристикам, ґрунтуватися на духовно-моральних засадах.

Значний потенціал у вирішенні проблеми виховання свідомого підростаючого покоління закладено у громадянську та історичну освітню галузь, представлену у типових освітніх програмах НУШ авторів О. Савченко та Р. Шияна.

Метою громадянської та історичної освітньої галузі для загальної середньої освіти є створення умов для формування в учня / учениці початкової школи власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами.

Для формування ідентичності та громадянської компетентності учнів програма пропонує опановувати потрібні для цього знання і вміння, виробляти навички громадянської поведінки та виховувати загальнолюдські чесноти в межах таких змістових ліній: «Я - Людина», «Я серед людей», «Моя культурна спадщина», «Моя шкільна і місцева громади», «Ми – громадяни України. Ми - європейці».

Як бачимо, дані змістові лінії спрямовані не тільки на отримання наукових знань, але й на закладення громадянських цінностей, основоположних понять демократичної держави та громадянського суспільства. Як же цього досягти?

Серед засобів патріотичного виховання найбільш вагомими науковці називають рідну мову, історію нашого народу, його природу, культурно-духовну спадщину.

Головне завдання закладів освіти – так побудувати виховну діяльність, щоб сама її організація, приклади авторитетних учителів, шкільне середовище виховували дітей у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності. Завдання педагогів полягає у тому, щоб слова «Україна», «патріотизм» набували для дитини особливого сенсу, тобто сприймалися «не лише розумом, а й серцем». Не менш важливим є повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну. Важливим аспектом національно-патріотичного виховання є повага та любов до державної мови. Мовне середовище повинно впливати на формування учня – громадянина, патріота України.

Важливо, щоб кожен навчальний заклад став для дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу.

У початкових класах соціальна і громадянська компетентності як ключові є міждисциплінарними та інтегруються через усі освітні галузі і спрямовуються

на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, дотримання соціальних норм і правил.

Впроваджуючи зміни, Нова українська школа може стати школою життя, демонструючи його школярам у безпечному середовищі. Саме у класі вони вчаться долати перші виклики, організують свій невеликий соціум, спільно створюють та узгоджують правила, визначають свою цінність та пробують співпрацювати одне з одним. І хто, як не вчитель, може дати поради, як діяти найефективніше.

Українська школа має формувати цілісну всебічно розвинену особистість із критичним мисленням; патріота з активною позицією; людину, здатну ухвалювати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини; новатора, спроможного змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя.

Важливу роль у формуванні вільної особистості та відповідального громадянина відіграє демократичне шкільне середовище і можливість практичного досвіду демократичної участі. Одним із основних завдань освіти є формування й поглиблення демократичної культури, заохочення ініціативи учнів, розвиток їхнього критичного ставлення до дійсності, поцінування різноманітності, взаємоповаги та відповідальності.

Простежуючи увесь процес становлення громадянина, Василь Сухомлинський стверджував, що громадянськість визначається єдністю думок, почуттів і діяльності. На його думку, виховання громадянина доцільно здійснювати у трьох напрямках: навчити дитину бачити навколишній світ і своє місце в ньому; прищепити їй любов до рідної землі, пробудити та розвинути патріотичні почуття; турбуватись, щоб усвідомлення людської гідності в поєднанні з патріотичними помислами та переживаннями знайшли своє вираження у бажанні та готовності до діяльності на благо Батьківщини, на користь людям, тобто породили почуття громадянського обов'язку й прагнення реалізувати його в конкретних справах.

У Державному стандарті початкової освіти зазначається, що сформованість громадянської зрілості або компетентності є результатом громадянського виховання. У розумінні поняття «виховання» ми спираємося на таке визначення українських учених К. Чорна, О. Савченко: «це науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей і відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до самої себе, до інших людей, до суспільства і держави, до праці, природи, мистецтва...».

Також у Державному стандарті початкової освіти у розділі «Громадянська та історична освітня галузь» пріоритетними визначені такі риси особистості дитини молодшого шкільного віку, які повинні сформуватися у результаті національно-патріотичного виховання, зокрема:

- 1) бере участь у розв'язанні проблем класу, родини (обирає варіанти розв'язання проблем, долучається до корисних справ у сім'ї, класі);
- 2) осмислює громадсько-політичне життя (розповідає про Україну, про Батьківщину, знає державні символи, шанобливо ставиться до них);

3) співпрацює з іншими особами (домовляється про правила, дотримується їх, пояснює, чому це важливо);

4) орієнтується в історичному часі (встановлює послідовність подій, знає приклади культурно-історичної спадщини).

Список використаних джерел:

1. Ключко К., Колесник Л. Громадянська освіта: мистецтво творити зміни. Київ : Компринт, 2020. 74 с.

2. Кравченко Т. В. Громадянська ідентичність як компонент полікультурного виховання в закладах вищої освіти Великої Британії. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія». Острог, 2018. Вип. 19. С. 58-65.

3. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти. К.: 2009, с. 177-178.

4. Сухомлинський В. О. Стан і підходи до громадянської освіти в Україні. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. К.: Рад.шк., 1985. С.464.

5. Чорна К. І. Основні проблеми та напрями виховання молодого громадянина незалежної України. Нові технології виховання : зб. наук. ст. К.: 1995. С. 28-32.